

17.11.2022

Група № 16

Урок № 15

Тема уроку: « Дворянство як міф про краще життя. Підміна особистісних етичних цінностей (чесності, порядності, працелюбства) становою приналежністю. Психологічна переконливість розкриття образу Мартина Борулі»

Мета уроку: *навчальна* – ознайомити учнів із змістом комедії, її сюжетом та композицією;

Розвивальна – розвивати уміння аналізу драматичного твору, характеризувати головних героїв та інших персонажів, пояснювати засоби їхнього комічного зображення, довести драматургічну майстерність І. Карпенка-Карого у п'єсі; спонукати учнів до реальної оцінки своїх здібностей і поведінки,

Виховна – виховувати повагу до людських чеснот, простоту у взаєминах із людьми

Матеріали до уроку:

1.Опрацюйте ст.72-74 у підручнику: Українська література (рівень стандарту):підручник для 10 кл. заклад загальної середн. освіти /Олександр Авраменко.-К.: Грамота, 2019.-256 с.

2. Письменник творив у різних драматичних жанрах. А щоб пригадати жанри драматичного твору виконайте завдання на відповідності (**З'єднайте та запишіть до свого робочого зошита правильні варіанти**).

1. Драма	а) це драматичний твір, у якому відображається смішне і потворне в житті, висміюються негативні риси людей та соціальні вади.
2. Трагедія	б) це один із 3 осн. родів літератури (крім епосу та лірики), в основу якого покладено соціальний і побутовий конфлікт
3. Трагікомедія	в) драматичний твір, в основу якого покладено дуже гострий, непримиримий і життєво важливий для певної епохи конфлікт, що провадить до поразки, часто й загибелі героя; виникла у Стародавній Греції
4. Комедія	г) драматичний жанр, якому властиві риси одночасно і трагедії, і комедії.

3.Настав час познайомитися з героями твору. Записати їх до свого робочого зошита.

Мартин Боруля — багатий шляхтич, чиновник.

Палажка — його жінка.

Марися — їхня дочка.

Степан — їхній син, канцелярист земського суду.

Гервасій Гуляницький — друг Мартина, батько Миколи.

Микола — його син, парубок.

Націєвський — реєстратор із ратуші.

Красовський — шляхтич, з яким судиться Мартин Боруля.

Трандалев — повірений.

Протасій Пеньонжка, Матвій Дульський — чиновники.

Омелько, Трохим — наймити Борулі.

Чи можете описати цих героїв в декількох словах?

4. Перед вами вислови українського філософа Григорія

Сковороди. Про що вони? Як гадаєте, чому саме ці слова стануть сьогодні нам потрібними?

«...ми прагнемо до того, чого немає, і нехтуємо тим, що є...

Роби те, до чого народжений.

Сродна праця – це найсолодша в світі річ.»

Г. Сковорода

5. Аналіз твору

Рід літератури «Мартин Боруля»: драма.

Жанр «Мартин Боруля»: трагікомедія (комедія в 5-ти діях — так визначив жанр твору автор),

Тема «Мартин Боруля»: сатиричне зображення заможної верхівки села, що в гонитві за дворянськими привілеями ігнорує здорові моральні норми.

Ідея «Мартин Боруля»: утвердження думки, що гідність людини визначає не належність до привілейованого соціального стану, а чесна праця, простота і щирість у стосунках з людьми; смішна та людина, яка соромиться бути собою, захоплюється фальшивими цінностями, з усіх сил намагається пристосуватися до швидкоплинної моди.

Художній напрям «Мартин Боруля»: реалізм.

Дійові особи: Мартин Боруля, заможний хлібороб, його дружина Палажка, син Степан, донька Марися; Гервасій Гуляницький, багатий шляхтич, його син Микола; Націєвський — реєстратор з ратуші; повірений Трандалев; Протасій Пеньонжка, Матвій Дульський — чиншовики; Омелько, Трохим — наймити Борулі.

Сюжет, композиція «Мартин Боруля»: комедія в 5-ти діях. Події відбуваються протягом кількох тижнів.

В основу сюжету твору покладено невігадану анекдотичну історію гонитви селянина за дворянством і втрати надії на нього через прикрий недогляд, допущений писарем у минулі часи, — розбіжність в одній-єдиній літері прізвища.

Сюжет комедії «Мартин Боруля» письменник побудував на фактах з життя родини Тобілевичів: батько драматурга, який тривалий час служив управителем поміщицьких маєтків, вирішив домогтися визнання свого роду дворянським. На це витратив чимало часу, але марно — дворянство не було доведено, оскільки прізвище в старих документах було Тебілевич, а в нових — Тобілевич. Карпенко-Карий використав цей факт, аби висміяти намагання простої людини вибитись у дворяни, хибно думаючи, що цим можна в чомусь вивищитися над іншими

. Проблематика «Мартин Боруля»: людської гідності, усвідомлення того, що щастя не в чині або посаді; праці як духовної потреби і джерела матеріального статку; батьків і дітей; меншовартості; кохання і сімейного щастя.

6. Отже, п'єса «Мартин Боруля» складається з 5 дій. Давайте визначимо композицію твору.

Зав'язка: Боруля подає в суд на Красовського. (Навіщо ж дворянство Борулі? Він не бідний, не обділений розумом та повагою поміщиків. Дворянство для Борулі – це самозахист, справа честі, бо Мартина пан Красовський назвав бидлом, а його сина — телям. Боруля наполегливо, із завзяттям судиться, викидаючи гроші на вітер, і навіть не розуміє, що повірений Трандалев просто дурить його.)

Розвиток дії: Боруля намагається прищепити членам своєї родини дворянські риси. (Що ж вимагав він від своєї сім'ї?)

Кульмінація: головний герой дізнається про відмову в дворянстві. (Що стало причиною?)

Розв'язка: усвідомлення Мартином своєї помилки. Згода на одруження дітей.

Отже, тема твору: бездумна гонитва за багатством Максима Борулі.

Основна думка: головне — не титул, а вміння залишатися порядною, високоморальною людиною у всіх життєвих ситуаціях.

Адже мрія стати вище, вагоміше цілковито поглинає героя, котрий з рештою за тією химерою втрачає здатність реального сприйняття світу, завдаючи болю оточуючим його людям.

І знову хочу сказати словами Сковороди про «сродну працю»: кожному своє, і не треба лізти в чужі сані.

З іншого боку, скажете ви, якби людина не ставила перед собою недосяжних цілей, вона мало б чого досягла у житті. Але не можна передбачити, чи зміниться твоя доля на краще? Ось чому ця комедія крізь сльози.

7. Передісторія написання п'єси. Перечитайте.

Праобразом головного героя п'єси виступив батько драматурга – Карпо Адамович Тобілевич. Саме він, пропрацювавши весь вік на панів, мріяв «вивести усіх своїх дітей в люди і домогтися для них такого становища, щоб їм ніколи не довелося скуштувати того ярма, яке так боляче муляло його шию протягом довгих років». Карпо Адамович мав слабкість до чинів і, щоб полегшити своїм дітям шлях до них, мав на меті доказати дворянське походження родини, але це в нього не вдалося, як і в багатьох інших.

Саме ця історія й лягла в основу написаної 1886 року п'єси. А друком твір вийшов через п'ять років – 1891.

Іноді для того, щоб глибше зрозуміти художній твір, потрібно заглибитись у його історичний контекст. Як відомо, подаючи список дійових осіб п'єси «Мартин Боруля», Іван Карпенко-Карий вказує походження і соціальний стан головного героя, а саме – «багатий шляхтич», «чиншовик».

І якщо, статус «шляхтича» для нас є більш-менш зрозумілим поняттям, адже ми знаємо, що шляхтою називали привілейований стан вільних людей Речі Посполитої, то термін «чиншовик» все-таки не дуже зрозумілий. А справа в тому, що чиншова шляхта – це стан Речі Посполитої, що не мав власної землі або в певний момент її втратив і орендував її у землевласників, плативши за це «чинш» – своєрідну орендну плату, який можна було виплачувати як грошима, так і оброком, тобто виконувати якісь завдання або бути на службі у поміщика, на чийй землі жила шляхта.

Звідки ж чиншова шляхта взялася в Російській імперії? А справа в тому, що 1793 року відбувся Другий поділ Речі Посполитої, в результаті якого Правобережжя потрапило до складу Російської імперії. І згодом виявилось, що таких станів на території Російської імперії раніше ніколи не було. Спочатку російська влада обіцяла чиншовикам особливе положення у суспільстві і навіть те, що їх прирівняють до дворян, але проблема була в тому, що чиншовиків було дуже багато. За даними 1795 року в Київській,

Подільській і Волинських губерніях налічувалося приблизно 131 тисяча шляхтичів, 122 з яких були чиншовиками. Звісно, такій кількості людей статус дворянина давати не можна було, хоча б тому, що дворяни не платили податків державі, але щоб не підіймати народні маси, влада Російської імперії пообіцяла чиншовикам, що вони отримають статус дворян за наявності документального підтвердження цього факту. І ось тут якраз була дуже велика проблема для останніх, адже закони і менталітет держав сильно відрізнялись. Річ Посполита була країною з іншим правовим полем, це була держава шляхти, а не царя чи імператора. Слово шляхтича там було законом, і якщо два шляхтича, наприклад, домовлялись про щось, то це мало силу закону; і якщо один з них не виконував усну домовленість – міг навіть втратити «шляхетство». Тому більшість договорів в Речі Посполитій укладалися усно, чиншовики домовлялись з більш багатими покровителями і документів, як таких, в них на руках ніколи не було. Як результат 95% випадків чиншовики документально не могли довести, що вони шляхта. Чиншовикам навіть дозволили підтверджувати своє шляхетське походження документом, в якому 12 персон повинні були підтвердити цей факт. Шляхетство цих 12 свідків не повинно було викликати сумніви. Найчастіше це були великі землевласники. Тому, якщо чиншовик показував такий документ, то влада натомість надавала йому дворянство, але таких було дуже мало.

У 1832 році затверджується Центральна ревізійна комісія, головних завданням якої було перевірити усіх, хто отримав дворянство, і або підтвердити, або скасувати цей статус, адже до цього часу дворяни були записані в Дворянських книгах. Інколи одного запису у книзі були недостатньо для підтвердження, потрібні були й інші документи, зокрема документи про право на землю, її продаж чи втрату. Якщо дворянство не можна було доказати – людей декласували, тобто прибирали з дворянства.

Далі влада взагалі хотіла перевести чиншовиків в кріпаки, але згодом відмовилась від такого рішення, через хвилювання населення. Тому на Правобережжі з'явилися так звані «одnodворці» – чиншовики, що не отримали дворянства, адже у декласованих шляхтичів була можливість записати себе або в одnodворці, або в міщани. Адже одnodворці були вільними, але мусили платити податки, зокрема рекрутський збір. Дворяни ж податків не платили.

Цікаво виглядало тоді й питання з землею, відомо що реформа 1861 року не давала можливості викупувати землю одnodворцям. Селяни могли це

зробити, а однодворці – ні, вони продовжували жити на чинш, і якщо до реформи його ціна не змінювалась інколи протягом кількох століть, то тут почала зростати так, що іноді гроші, виручені за урожай, не покривали плати за чинш.

**Фото виконаних завдань надсилати мені на електронну пошту
tanita.yar2018@gmail.com**

У темі листа вкажіть ваше прізвище, номер групи та № уроку.